

הלכות מואדים

ראש השנה: תקיעת שופר

(א) תקיע או שמיעה

ויקרא כג: כד

דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש:

במדבר כט: א

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם:

ויקרא כה: ט

והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם:

שו"ת הרמב"ם סימן קמב

השאלה הכ"ד שאלה מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר?

התשובה + [ה' ברכות פ"א הי"א, וע"י ה' מילה פ"ג ה"א, וע"י ת' ר' נטרונאי בה"פ מה"ג סי' קע"א ושם סי' קע"ג ת' ר' שרירא, ות' ר' עמרם הובא' ברי"ץ גאות שערי שמחה ח"א כ"ו ובעיטור ה' שופר ות' ר' האי בשערי תשובה סי' רצ"ו הובא' במנהיג ר"ה סי' ט' וברי"ץ שם, וע"י צונץ ריטוס ע' כ"ה וגניצברג גש"ב ע"א, פ"ן] והשווה רש"י ז"ל, המועדים בהלכה, עמ' מ - מ"א + ההבדל ביניהם גדול מאד. וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישוב בסוכה וליטול לולב, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן, אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישוב, ולכן נברך לישוב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר.

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב א: א

מצות א עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר + במדבר כ"ט + יום תרועה יהיה לכם, ושופר שתוקעין בו בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכבשים ב הכפוף, וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש, ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה הרי הוא אומר ביובל + ויקרא כ"ה + ג והעברת שופר תרועה וכו' תעבירו שופר, ומפי השמועה למדו מה תרועת יובל בשופר אף תרועת ראש השנה בשופר. +/השגת הראב"ד/ וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש. א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופין ואם תקע בשל יעל יצא. +

אוצר הגאונים ר"ה קא-קד

לרבינו האי (ה).

וששאלתם התוקע בראש השנה מיושב אחר שבירך ויצא וכשעת התפלה בא אחר לתקוע בשופר, יתחייב בברכה או לא. שמוצאנו בתשובה לאדונינו [שתקיעות] התפלה הם החובה. כיון שכן הוא נחייבוהו ברכה עליה אם לאו. ואם בירך התוקע ברכה שאינה צריכה, ואם תקע בלא ברכה ויצאין תקלה ידי חובתן בה, או אם נתחייבו ברכה וישנה אותם [התקיעות שתקע] מהן, יפרש לנו אדונינו.

כך (י) המנהג בישראל לתקוע בזמן שהצבור יושבין ומברך קודם תקיעת, והוא תוקע על סדר ברכות כשהן [עומדים ואינו צריך עוד] ברכה. ואם נאנס התוקע [ואינו יכול] לתקוע התשע על הכרכות ובא אחר לתקוע, כיון שבירך הראשון אין השני צריך לברך לפי שאינו מברך אשר קדשנו במצותו [וצונו] לתקוע, אלא לשמוע קול שופר, וכיון ששמע הכרכה שברך הראשון מיושב כבר יוצא הוא וכל העם ידי ברכת, ואינו צריך לחזור ולברך (י).

(ה) קהלת שלמה

ס' כ"ב. ונזכרת בארצות חיים היא צ"ח ע"ג ס' מ"ו. (ז) מכאן ואילך גם בריצ"ג היא ס"א: הכי אמר רב האי: ה"פ ס' קע"ג: "רב שרירא. והלכתא התוקע בזמן" וכו'; שע"ת ס' רצ"ו: "התוקע ברי"ה בזמן" וכו'; מ"מ הל' שופר פ"ג הלכה י"א; העמוד ח"ב מ"ג ע"ב, רק תכנה; המנהג נ"ה ע"א אות כ"ב, ואבודרהם דפוס פראג פ"ב עמ' ד' ופ"ג ע"א מקוצרת ומעורבת עם התשובה הבאה. (ז) ואם לא היה מצוי שם בתחלה כשברך הראשון ובא לתקוע מברך בלחש ולא בקול רם שכבר שמעו הצבור הכרכה מפי הראשון ויצאו ידי חובתה (שערי תשובה).

רב נטרונאי א). והלכתא בראש השנה כשתוקעין לברך לשמוע קול

שופר וכן מנהג כל בני ישיבה.

ובהלכות ב) רב ירודאי מצאתי לתקוע שופר ג).

ורב ד) עמרם גאון ז"ל ה) כתב (ואם בירך) ובסדר ז) של

[ומברך] לתקוע, טעות הוא ונהגו לברך לשמוע. וכן לתקוע. וטעות רב עמרם מצינו אמר רב אחא ז"ל ו).

א) ה"פ ס' קע"א. ועי' עוד ס' ק"א. ב) מח"ו 386. ולפינו ליתא. ועי' ר"א אפסוביזר, ראבי"ה ח"ב צד 217, הערה 68. ג) עי' מח"ו צד 385 הערה ה'. ד) שבה"ל הקצר כס' צ"ד. ה) סדר"ע מ"ה ע"ב. והשלם ח"ב קמ"ח ע"ב: לשמוע. ו) שאלתות ס' קע"א: לתקוע, אבל בכ"י: לשמוע, עי' העמק שאלה שם סוף אות ג'. ועי' עוד אפסוביזר, ראבי"ה ח"ב 216, הערה 9. ז) ריצ"ג ח"א צד כ"הד"ו.

הררי קדם א:ח, יג

בגדר מצות שופר - ושופר הגזול

ומ"מ שיך צזה שומע כעונה, כי ס"ל דמלות תקיעת שופר אינה מעשה תקיעה בעלמא, אלא מלות השמעת קול שופר, ועל השמעת קול שיך שומע כעונה כמקרא מגילה.

ונראה דלהרמב"ם דהוכיח ממה שאף שלא נגע בו והגביהו ילא, היינו דשיטת הרמב"ם דאין כלל דין מעשה תקיעה בשופר וכל התקיעה היא רק היכי תמלי לשמיעת קול שופר. אמנם שאר ראשונים ס"ל דלריך לנגוע בשופר בשעת התקיעה, עיין ריטב"א (כו, ב) דס"ל דיש חיוב לנגוע בשופר, ולטעמיה אזיל דס"ל דיש חיוב תקיעה בשופר, ועיין בריטב"א (כת, א) דפוסק באמת דשופר הגזול פסול משום מלוה הב"ע, דהשופר הוא החפלא דמלוה כי המלוה היא התקיעה, אולם שיטת הרמב"ם היא כמש"נ, ועיין רמב"ם פ"א משופר הלכה ו' בענין לפהו זהב ובמ"מ ורבינו מנוח, ולדעת הרמב"ם ז"ל דהפסול הוא משום שא"ז קול שופר וכרבינו מנוח סס, וכ"ז דלא כהגר"ח שביאר דגם להרמב"ם בעינן מעשה תקיעה בשופר [ויתבאר עוד בעזה"י].

כתב הרמב"ם בפ"א משופר הל' ג' "שופר הגזול שתקע בו ילא, שאין המלוה אלא בשמיעת הקול, אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע ילא". היינו דהרמב"ם מוכיח ממה דהשומע יולא ידי חובה בלא מעשה תקיעה כלל, דהמלוה היא רק בשמיעת הקול ולא בתקיעה כלל. ולכאורה ז"ע בהוכחת הרמב"ם, הא גם במקרא מגילה יש חיוב קריאה לכל א' וא', ומ"מ יולא ידי חובה בשמיעת קריאת חבירו, ע"י הדין דשומע כעונה, וא"כ בשופר נמי נימא הכי דהמלוה היא התקיעה והשומע יולא מדין שומע כעונה.

ונראה פשוט צזה, דמלות קריאת מגילה שהיא באמירה ודיבור ע"ז שיך שומע כעונה, וכן בקריאת התורה וכל כה"ג, דעל דיבור ואמירה שיך ענייה ושומע כעונה. אבל בשופר אם המלוה היא מעשה תקיעה בעלמא, ולא השמעת קול לא שיך ע"ז שומע כעונה, דמעשה תקיעה הוא כמו נטילת לולב ושיצה בסוכה דלא שיך צזה שומע כעונה.

אולם שאר הראשונים ס"ל דהמלוה היא תקיעה,

א

בשיטת הרמב"ם בענין כונת שומע ומשמיע

התוקע להוליאו ולא נתכוין השומע ללאת, לא ילא י"ח עד שיכתוין שומע ומשמיע. ופשטות שיטת הרמב"ם וע"פ העולה מקוגית הגמ' בר"ה (כת, א), נראה דשיטת הרמב"ם דמלוות לריכות כונה. אלא דז"ע

א. כתב הרמב"ם בפ"ג הלכה ד' משופר, "המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא ילא ידי חובתו, וכן השומע מן המתעסק לא ילא, נתכוין שומע ללאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוליאו, או שנתכוון

ע"ז ממה שפסק בהל' חו"מ (בפ"ו הלכה ג) "אל כל מלה בלא כונה וכו' ילא ידי חובתו", ויעוין להר"ן והכס"מ (בהל' שופר שם) שכתבו דשאני מלה שכן נהנה וצמידי דאכילה לא בעינן כונה. אולם הרב המגיד שם נתקשה בשיטת הרמב"ם, וגם הטור (בס' תע"ה) נסתפק בדעת הרמב"ם אם דעתו דמלוות ל"כ או אינם לריכות כונה.

עוד יל"ע בשי' הרמב"ם, דהא שיטת הרמב"ם דהמלוה אינה מעשה התקיעה בשופר, אלא השמייעה גרידא, וא"כ לשם מה בעינן כונת משמיע בשופר, הא כל המלוה היא לשמוע קול שופר בלבד, ותיסגי בכונת שומע בלבד גם אם מלוות ל"כ. ואם מלוות אינם ל"כ, ל"ע למ"ל כונת שומע ומשמיע כלל, ויל"ע.

וכתב ע"ז רבינו (בכת"י) בשם הגר"ח ז"ל בזה"ל, "והנה שמעתי מפי אלאמור"ר הגאון שליט"א בשם אה"ז הגאון החסיד זל"ל, שהק' אמאי בעינן כונת שומע ומשמיע בשופר, הא המלוה לשמוע, א"כ לא בעינן כלל תקיעת המשמיע שתטורף לגבי השומע. ותירץ בשני אופנים, א. דאף דקיום המלוה הוא שמייעה, מ"מ מעשה המלוה הוא תקיעה, ולפיכך בעינן כונת שומע ומשמיע. ב. דבלא כונת שומע ומשמיע הוא השומע קתם מתעסק דאינו עושה כלום.

ב. ובמק"א ביאר רבינו היטב את סברת הגר"ח ז"ל, דמכיון דלדעת הגר"ח ז"ל בעי' מעשה תקיעה למעשה המלוה מיהא, ע"כ בעינן לדין שומע כעונה בתקיעת שופר נמי, וצדין זה דשומע כעונה נאמרה ההלכה דכונת שומע ומשמיע, דבלי כונת שומע ומשמיע לא שייך תורת שומע כעונה. והביא רבינו ראיה ליסוד הגר"ח ז"ל מהבעל המאור (בר"ה ז, א - בדפי הרי"ף) שכתב, "ויש שסבורין לומר וכו', דלא אמר ר"ז איכון ותקע לי למלוה, אלא שרריך כונה לשמוע ולהשמיע לשם תקיעת שופר כל דהו, אפילו שלא לשם מלוה, ולעולם כונת מלוה לא בעינן, אבל בעינן כונת שומע ומשמיע". ולכאורה ל"ע איזה חלות כונה היא "לשם תקיעת שופר כל דהו" אפילו שלא לשם מלוה, ובע"כ מוכרח מזה, דכל דין התקיעה הוא רק למעשה מלוה ולא לקיומה כלל, וע"כ לא בעינן כונה ללא י"ח אלא כונת שומע ומשמיע לתקיעת קול שופר בלבד.

ובאמת שני התירושים מטורפים לחדא תירולא, דשמייעה בעלמא לא הוי מעשה כלל, ובעינן להתקיעה למעשה המלוה, דבלי התקיעה מיקרי אינו עושה מעשה מלוה כלל, והוי מתעסק. הרי [לדברי הגר"ח] דבנוגע לקיום לא בעינן כלל לכונת שומע, דהא הקיום חל ע"י השמייעה, ורק למעשה המלוה לריכין לכונת שומע, [כדי שיטורף השומע למעשה המלוה דהתקיעה]. וזהו כפי מה שכתבו לעיל דכל דין כונה נאמר בחלות שם מעשה המלוה ולא בקיומה. [א"ה, וגם דין כונת משמיע אינו משום מלוות ל"כ, אלא כדי שיטורף מעשה התקיעה לגבי השומע].

ובנוגע לדברי אה"ז הגאון זל"ל דאע"פ דקיום מלוות שופר הוא שמייעה, מ"מ מעשה המלוה הוא התקיעה. כ"ל להביא ראיה מהא דנחלקו הראשונים אם מצרכים לתקוע או לשמוע, ולכאורה ל"ע הא צודאי לריכין אנו לצרך לשמוע. דהא השמייעה מעכבת וקיום המלוה ע"י שמייעה. צרם לפי דברי אה"ז הגאון זל"ל ינחא, דהא נמלא דמעשה המלוה הוא התקיעה ורק דקיומה חל ע"י השמייעה, וצוה הוא דנחלקו על מה אנו מצרכים, - על מעשה המלוה או על קיום המלוה. עכ"ל רבינו [בכת"י"ק].

אולם ברמב"ם מצואר דבעינן כונה ללא יד חובה, ולריכין כונת שומע ומשמיע ללא יד חובה, וכ"פ רש"י (כט, א) "איכוון ותקע לי תכוון לתקוע בשמי להוילאי ידי חובתי", הרי דבעינן כונת משמיע להוילאי ידי חובה. וי"ל בשיטתם דאף דכל כונת שומע ומשמיע הוא רק לתורת שומע כעונה, ולצרך את המעשה תקיעה לשומע, מ"מ לדעתם אין חלות כונה אחרת בשמייעת קול שופר, וכל חלות הכונה של המשמיע ושומע היא ללא יד חובה, ולא שייך כונה אחרת בשמייעת קול שופר, ודו"ק.

ג. אולם עדיין ז"ע בדברי הרמב"ם, למה התוקע בשופר להתלמד לא ילא ידי חובתו, ובשלמא להר"ן דמלוות לריכות כונה אחי שפיר דאינו מתכוין ללאת. אבל לפי שיטת הגר"ח דמלוות אין ז"כ, ורק די דין מסוים בשומע מן התוקע דלריך כונה וכמש"כ, ז"ע למה התוקע להתלמד לא ילא. וכמו"כ קשה ממה שפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' מגילה הלכה ה', "הקורא את המגילה בלא כוונה לא ילא, כי"ד היה כותבה או דורשה או מגיבה, אם כיון לבו ללאת בקריאה זו ילא, ואם לא כיון לבו לא ילא", ותקשי לשיטת הגר"ח ז"ל בדעת הרמב"ם דמלוות אין לריכות כונה, למה לא ילא, וז"ע.

והנראה, דיעוין בלשונו הזהב של הרמב"ם "מתעסק בתקיעת שופר להתלמד", דנראה מלשונו דמשום מתעסק אחיך עלה, ומוכח מן הרמב"ם דהא דתוקע להתלמד לא ילא ידי חובתו, אין החסרון משום מלוות לריכות כונה, דאדרבה שיטת הרמב"ם דמלוות אין ז"כ וכנ"ל, אלא דשאי תוקע להתלמד דהוא חשוב מתעסק בעלמא, ומעשה של מתעסק אינו חשוב מעשה מלוה כלל, ואי"ז חסרון כונה גרידא ללאת ידי חובת המלוה, אלא הוא חסרון בגוף המעשה דנחשב כמעשה אחר ולא כמעשה מלוה. דהנה מתעסק בעצירה היינו כשאינו יודע מה שעושה כלל, אולם במלוות הוא מתעסק בזה שאינו מתכוין לאותו מעשה של המלוה, שהרי תוקע להתלמד אינו רוצה קול השופר אלא לאמן את עצמו שיהיה יכול לתקוע, וכן בקורא את המגילה להגיה נראה דחשוב נמי מתעסק, כי אינו רוצה כלל לקרות אלא להגיה, עיין בגמ' ברכות (יג, א) וברש"י שם בד"ה בקורא להגיה, דביאר כן

דקורא להגיה לא חשיב כמתכוין לקרות כלל [ובתו' שם חלקו עליו], וע"כ בכל הכ שאינו מכוין למעשה של המלוה כלל דאינו מכוין לתקוע ולקרות, זהו מתעסק מחודש של מלוות ולא ילא י"ח. ורק בתוקע לשיר שכונתו לתקוע ולעשות את המעשה של המלוה, שהרי הוא רוצה בקול השופר זה חשוב כתוקע לגמרי ואינו נידון כמתעסק, דלא חסר לו אלא כוונת המלוה. ומיושב היטב שי' הגר"ח ז"ל, דבתוקע להתלמד הפסול הוא משום מתעסק, ובשומע ומשמיע שלא נכתוונו להוליא י"ח החסרון הוא בדין שומע כעונה, וא"ש.

ונמצא דמלוות שיך תורת מתעסק בתרי גווי, א, באופן שאינו יודע כלל מה שעושה ובגון שומע קול שופר וסבור שהוא קול אחר, ב, ועוד גוונא איכא בזה, כשיודע מה שעושה אלא שאינו רוצה את מעשה המלוה אלא מעשה אחר, וכמו תוקע להתלמד שאינו מתכוין לגוף הקול שופר [כמדומה שיסוד הדברים מהגר"ח ז"ל].

וראיתינא להכי כ"ל עוד בדעת הרמב"ם, בפיוס דבריו בהלכה זו דבעי' כונת משמיע וכן כונת שומע ללאת י"ח. דלמש"כ י"ל דאי"ז משום דבעי' מעשה תקיעה כלל, ולא משום לתא דשומע כעונה, דלא שיך שומע כעונה בקול שופר [וכמש"כ בדעת הרמב"ם לעיל] ולעולם המלוה היא שמיעת קול שופר בלבד, וגם דבמקרא מגילה שיס מעשה קריאה ובאמירת קידוש לא לריך כוונת שומע ומשמיע, אלא דשאי שופר דבלא כוונת שומע ומשמיע הו"ל מתעסק, דיס אופן שלישי של מתעסק בשמיעת קול שופר גרידא כיון דאין כאן מעשה מלוה כלל, ורק ע"י כונת שומע ומשמיע לא הוי מתעסק, וזהו דין מיוחד בתקיעת שופר, ונמצא דבכל הלכות אלו טעמו של הרמב"ם הוא משום מתעסק בלבד.

הגיוני הלכה ב: לשמוע כל שופר

כתב⁶: "שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע בו ולא הגבירו השומע יצא. ואין בקול דין גזול".

וקשה, הרי כלי שופר אין מצוה, והתקע בשופר גזול הרי זה מצוה הבאה בעבירה? מוסרים בשם הגר"ח מבריסק⁷ שתירץ: מצוה הבאה בעבירה אינה פוסלת אלא בעצם המצוה, ועצם מצוה שופר אינה התקיעה אלא הקול, ובקול אין גזול⁸.

וכן בספר המצות⁹ שלו כתב: "שציינו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי וכו'. מפורש יותר כתב הרמב"ם בחשוכה. הרמב"ם¹⁰ בחשוכה דן בחילוק שבין: לשמוע קול שופר לבין על תקיעת שופר. וכתב שם ד"ל: "חילוק גדול ביניהם. כי המצוה המיוחדת אינה התקיעה, אלא בשמיעה סגי (=מפיק), דאם הייתה המצוה התקיעה, היה צריך כל אחד ואחד לתקוע לעצמו, כמו שחייב כל אדם כלולב ובטוכה. ואם כן ודאי השומע שלא תקע לא יצא, וכן התקע שלא שמע יצא ידי חובתו... ואין הדין כך. כי המצוה היא השמיעה, ולא התקיעה. וכמו שהסוכה המצוה היא הישיבה, ולא העשייה, וכלולב הנסילה, ולא באוגזן (=אגדת הלולב) כך זו, שהמצוה היא השמיעה... ולכן צריך לברך לשמוע¹¹ קול שופר, כמו שמברכים לישב בסוכה ולא לעשות סוכה". בעל ספר חרדים שחילק את תרי"ג מצוות לפי איברי גוף האדם, כל מצוה ומצוה באיזה איבר מגופו היא מתקיימת, ובנה דרכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", שי"ן את מצוות שופר למצוות התלויות באוזן¹².

דעת הרמב"ם שהשמיעה מצוה ולא התקיעה, שאלו עליה האחרונים. בעל "יום תרועה"¹³, ובעל השפת אמת¹⁴ שאלו כך: במשנה במסכת ראש השנה¹⁵ אמרו: "תורש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן." והנה אילו המצוה היא התקיעה, נחא שאינו יוצא, לפי שחורש שוטה וקטן פטורים מן המצוות, ומי שאינו שי"ן במצוה אינו יכול להוציא אחרים. אבל לדעת הרמב"ם שהשמיעה היא המצוה, והתקיעה אינה אלא הכשר לשמיעה, מה איכפת לנו מי הוא התקע, הרי אין המצוה אלא השמיעה, והשמיעה על ידי עצמו היא? וכן קשה לדעת ר"ת וסיעתו שמברך לחקוע בשופר, ותקיעה עיקר, קשה ממה שאמרו

שי"ת עונג ירי"ט סי' ל, וסי' מא. 6. רמב"ם שם ה"ג. 7. רשומת שיעורים מהגרי"ד סלוביניץ וצ"ל סוכה ע"י ה' ועיין משנת יעב"ץ להגאון רב זולטי וצ"ל סי' נא. 8. עיין מגיד משנה שם. 9. ספר המצוות להרמב"ם מצות עשה קע. 10. השו"ת הרמב"ם סי' נט. 11. וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' שופר ה"י, ועיין ראש פ"י מס' ירי"ה סוף אות י', ובספר המנהיג הלכות ירי"ה ע"י שטו במהדורת ר"י רפאל. רבנו ירוחם נתיב שישו חלק שני ע"י ע"י ע"י סט. 12. ספר חרדים ל"ר אלעזר אזקרי פ"ק שלישי ע"י פ' בדרגאת מוריה. 13. יום תרועה ל"ר משה בן חביב ירי"ה דף כט ע"א ירי"ה ח"א אין מוציאין. ע"י משי"ב שם על דרך התריפות. מנחת הנוהג מצוה תה. 14. שפת אמת ירי"ה כט ע"א ירי"ה במשנה חשי"י וכו'. 15. ירי"ה כט

ראש השנה מצותו בשופר, שנאמר: "ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קודש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם".

הנה התקיעה בשופר יש בה שני דברים. הדבר האחד הוא המעשה של התקע, שהוא נופח בשופר. והדבר השני זה הקול היוצא מן השופר ונשמע לאוזן, והוא תכלית התקיעה. וחקרו האחרונים מה היא מצוה ראש השנה, האם שמיעת הקול בלבד המצוה, או שהתקיעה גם היא מגוף המצוה. בדבר זה מצינו לכאורה מחלוקת בין הראשונים.

נחלקו הראשונים בנוסח הברכה על השופר. הרא"ש במסכת ראש השנה² כתב בשם ר"ת שיש לברך על תקיעת שופר, משום שעשייתה היא גמר מצוהה עב"ל. וכן מוכח בשלטי גבורים³ בשם ריא"ן שהתקע מברך לחקוע בשופר ואינו מברך לשמוע. ולשון לחקוע בשופר, הוא על דרך שמברך על מקרא מגילה ועל קריאת ההלל. ובספר המנהיג⁴ הביא שבסידור רב עומד גאון נוסח הברכה: לחקוע בשופר, וכן ברוב המקומות באלמניא (=אשכנז) וכן בצרפת עיי"ש. אבל עזר כתב שם הרא"ש שראב"י הביא היירושלמי שהתקע בשופר צריך לברך "אקב"ו לשמוע בקול שופר". וכן כתב הרמב"ם: "ואחד עומד ומברך בא"ה אמ"ה אקב"ו לשמוע קול שופר וכל העם עונין אמן" וכו'.

לכאורה נראה שר"ת וסיעתו סבורים שהתקיעה מגוף המצוה היא, לפיכך בברכה יש זכר לתקיעה. ואילו ראב"י וסיעתו סבורים שהשמיעה לאחר היא המצוה.

הרמב"ם הוסיף לכתוב כזה דברים ברורים, וד"ל: "מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר: יום תרועה יהיה לכם". ועוד

1. במדבר כ"ט א. 2. רא"ש פרק ד סוף אות י'. 3. שלטי גבורים ירי"ה דף יא ע"א מס'י הרי"ף. 4. ספר המנהיג הלכות ירי"ה ע"י שטו מהדורת ר"י רפאל. ועי' טור או"ח סי' תקפ"ה ובכ"י שם. ובשאלות דרב אחאי גאון דברים קצת. ובכ"י הנצי"ב שם. 5. רמב"ם פ"א מהל' שופר ה"א. ושינה כלשוננו ממה שכתב בתקיעת שופר ביובל. בפ"י מהל' שמיעה ויובל ה"י כתב: "מצות עשה לתקוע בשופר בעשרי לחשרי". ועיין משנת יעב"ץ להגאון ר"ב זולטי וצ"ל סי' נב. ועי"ע

בגמרא¹⁶ החוקק לתוך הכור לא יצא. ולמה לא יצא. הרי סוף סוף חקע? על כן פירש בעל יום תרועה כך: על כוחו יש לומר לא השמיעה בפני עצמה היא המצוה, אלא חיבור שניהם יחד היא המצוה. וכיוצא בזה כתב גם בקריית ספר¹⁷: "השומע תקיעת שופר ממי שאינו חייב לא יצא. דתוקע ושומע כולוה מחד קרא נפקין". מכל מקום לדעת הרמב"ם עיקר המצוה היא השמיעה.

ועתה, כיון שהמצוה שני חלקים בה, יצא בעל היום תרועה לכאור כיצד מתקיימת מצות שופר. את חלק השמיעה שבמצוה, יוצא כל אחד בשמיעת אוזנו. אבל אין יוצא את החלק השני, את חלק התקיעה, והרי הוא אינו תוקע? אלא חלק התקיעה יוצא הוא מדין שלוחות. שהתוקע נעשה שלוחו¹⁸. ועומד במקומו לתוקע. ועדיין צריך עיון כיצד יוצא השומע מדין שלוחות, והרי היא ממצות הגוף? ויבואר לקמן. ומעתה מסתבר למה חרש שוטף וקטן אינם מוציאים אחרים ידי חובתם. אמת, חלק השמיעה שאדם שומע מחרש שוטף וקטן אוטם יכול לצאת בו, שכן השמיעה על ידי עצמו, אבל חלק התקיעה שיוצא על ידי שלוחות התוקע, אינו יכול לצאת, לפי שחשי"ו אינם שייכים במצוה, ואינם בני שלוחות. עכ"ד של בעל יום תרועה.

אבל בעל השפת אמת¹⁹ והחזון איש²⁰ תרצו בדרך אחרת: לדעתם כיון שחשי"ו אינם במצוות, אדם השומע תקיעתם אינו יוצא גם ידי חובת שמיעה, שאין אדם יוצא אלא בקול שיכול להחשב כקול של מצוה, וקול העולה משופר שתקעו בו חרש שוטף וקטן אינו קול שופר אלא נבירה בעלמא. ולכן גם השומע מן המתעסק לא יצא.

עוד הביאו האחרונים ראייה מדין מי שחציו עבר חציו בן חורין שבמצות שופר השמיעה עיקר, ומכל מקום התקיעה צריכה שתהיה מבר חיוב.

אמרו בגמרא²¹: מי שחציו עבר וחציו בן חורין חייב במצות שופר, משום צד הכן חורין שבו. אבל אחרים אינו מוציא בתקיעתו, לא מינו ולא את שאינו מינו. ואף על פי שהוא עצמו חייב, מכל מקום אם יתקע לעצמו נחלקו בגמרא אם יצא ידי חובת מצות שופר. רב הונא אמר: לעצמו מוציא. ורב נחמן אמר אף לעצמו אינו מוציא, שאין צד עבדות שלו מוציא צד חירות שלו, ופסקו²² כרב נחמן שאינו מוציא עצמו. וכיצד יצא ידי חובתו? על ידי שישמע התקיעות מבן חורין.

ע"א. 16. ר"ה כה ע"כ. 17. קריית ספר על הרמב"ם פ"ב מהל' רי"ה. 18. עין הגדה מיטוניה פ"ג מהל' שופר את ט שכתב: "עוד כתב ר"ש שבשם שאין לתוקע להסתי כעתיים, כן אין לשומעין להסתי והאל התקיעה הוא שלוחו ומצואו, ושלוחו של אדם כמותו וכאלו השומע עצמו תוקע". שרי"ת אבני נור א"ח"ה סי' מ. אבל עין ישועות יעקב א"ח תקפה סי"א שני שאינו משום שלוחות עיי"ש. 19. שפת אמת שם, ישועות יעקב סי' תקפה סי"א באריכות. 20. חזן איש א"ח"ה סי' טז את ר. 21. ר"ה כה ע"כ. 22. רמב"ם פ"ב מהל' שופר ה"ג, שרי"ע סי' תקפה ה"ה.

והנה במצות סוכה²³, בנטילת לולב²⁴ ובמגילה²⁵ ועוד, מי שחציו עבר וחציו בן חורין יוצא ידי חובת המצוה בעצמו, וכמה נשתנה מצות שופר שאינו יוצא בתקיעת עצמו?

ביאר העילוי מרוגטשוב בספרו צפנת פענח²⁶, שונה מצות שופר ממצות נטילת לולב. שכן מה שאמרו חציו עבר וחציו בן חורין אינו מוציא את עצמו, אינו אלא כשמעשה המצוה נפרד מקיום המצוה. כגון מצות שופר, שמעשה המצוה זו התקיעה, וקיום המצוה זו שמיעת הקולות. והתוקע אינו יוצא כמעשה התקיעה שהוא תוקע, אלא בשמיעתו. וכאלו התוקע נחלק לשני גופים, תוקע ושומע, והתוקע מוציא ידי חובה את השומע, בכיכול פיו התוקע מוציא את אוזנו השומעת. וכיון שקול השופר בא מפה שמעורב בו צד פטור, ואין כולו בר חיובא, אין הפטור מוציא את החיוב. נמצא מה שחציו עבר וחציו בן חורין אינו מוציא את עצמו בתקיעתו, הוא מאותו טעם שאינו מוציא את האחרים.

ודבר זה מדייק כלשון הגמרא, שלא אמרה אינו יוצא, אלא אף לעצמו אינו מוציא²⁷. והטעם, לפי שבשופר השמיעה מצוה, ולעולם צריך שיהא מוציא, היינו שאחר ישמיע את הקול לאוזנו ויציאנו, או שהוא יתקע וישמיע את הקול לאוזנו, ועירך שהמוציא יהא בר חיוב. מה שאין כן נטילת לולב, שאין היוצא צריך שיהא לו מוציא, אלא כיון שנמל הלולב קיים המצוה, ואין צד עבדות מעכב לצד חירות²⁷.

שאם לא תאמר כן, מה מועיל למי שחציו עבר וחציו בן חורין שישמע התקיעה מאחר, והרי כל גופו חלוק לשניים חצי פטור וחצי חייב, וצד הפטור שבו גם הוא משתתף בשמיעת קול השופר²⁸? על כרחך כיון שקיים המצוה זו השמיעה, וצד החיוב שבו שמע הרי זה יצא. עכ"ד²⁹.

והוא הדין במצות סוכה. שאין המוציא חלוק מן היוצא, ואין צד הפטור עורר לצד החיוב לקיים את הישיבה בסוכה, ומה איכפת לנו מה שהצד הפטור גם הוא יושב בסוכה, וכיון שישב בסוכה יצא²⁹.

23. רמב"ם פ"ו מהל' סוכה ה"א, שרי"ע סי' תרמ ס"א. 24. רמב"ם פ"ו מהל' לולב ה"ה"ט. רע"י ביכורי יעקב לר"י עטלינג. סוף סי' תרנז. 25. ע"י טור א"ח"ה סי' חרפט בבית יוסף שם, ובשרי"ע שם סי' ג. 26. צפנת פענח על הרמב"ם פ"ב מהל' שופר ה"ג. 27. רעיון בלבוש סי' תקפט סי' שכתב: "התקיעה מבח כל גופו הוא בא, והרי כח צד העבדות מוציא את תקפט בעצמו. מה שאין כן סוכה שאין על התעבורה מועיל לצד החירות כלום, וכל אחד מן הצודין הולך לסוכה בעצמו על משנתו ואוכל רשותה ויושב בשל, ואין חברו מצעיל, וזה פשוט. ועוד אפילו אם חמצו לומר שאחר מסייע לחברו, וצד עבדות מסייע לצד חירות ללכת לסוכה, מה בכך. אטו אם עבדים ישא את הישראל על כתיפו לא יצא הישראל ידי סוכה! בתמיה, התי נמי הנה דמאי שנא". רעיון גם בשרי"ע הרב סי' תקפט סי"א שכתב: צד חירות שבו נחתייב בטי קולות שלמות בכשרות, ואם יתקע חוה כל תקיעה חציה פסילה מצד עבדות שבו. 28. ע"י גם שרי"ת אבני נור ח"ב סי' תמב. 29. ע"י הערה 27.

בחילוק זה יבואר גם ההבדל בין תקיעת שופר למקרא מגילה. הבית יוסף³⁰ והבית³¹ דייקי שלדעת הסוהר מי שחציו עבר וחציו בן חורין שקרא את המגילה בעצמו, יצא ידי חובתו. וקשה כמה שונה מגילה משופר³². הרי במגילה צריך הקרא להשמיע לאזנו כמו שכתב ה"שער הציון³³. "מי שקרא המגילה לעצמו צריך להיזהר מאוד שישמיע לאוזנו, דאי לאו הכי אפילו בדיעבד לא יצא". נמצא מגילה דומה בזה ממש לשופר. וכשם שבשופר אינו מוציא את עצמו כך צריך להיות הדין גם במגילה? חילוק בעל האבני נור³⁴ כמו שחילקנו לעיל. מגילה עיקר מצותה זו הקריאה, אלא שצריך הקורא להשמיע לאוזנו, אבל אין השמיעה אלא סימן כמה יגביה קולו בקריאה. מה שאין כן בשופר ששם השמיעה זו עיקר המצוה, וצריך להוציא את עצמו בתקיעה, ואין קול של צד עברות מוציא צד חירות כמו שנתבאר לעיל. והדבר מבואר בלשון הברכות. שבשופר הברכה: לשמוע קול שופר. ובמגילה הברכה: על מקרא מגילה.

עוד הקשה בעל אבני נור³⁵ על הרמב"ם בתשובה. הרמב"ם בתשובה דימה את מצות שופר למצות סוכה. כשם שבסוכה המצוה היא הישיבה בסוכה ולא עשייתה, כך בשופר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה. וקשה, הרי במסכת סוכה אמר³⁶: סוכה שנבנתה על ידי גויים, על ידי נשים, סוכה בהמה סוכה כוויים כשרה, ובלבד שחאה מסוככת כהלכתה. ולמה בשופר אמרו שאם שמע קול שופר מחרש שוטף וקטן לא יצא. הרי בסוכה לא אמרו שצריך ליישב בסוכה שנבנתה על ידי בר חיובא לשם מצוה, ובמה נבדלת מצות שופר ממצות סוכה³⁷? וצ"ע.

ועוד שאלו אחרונים³⁸ על דעת הרמב"ם. בענין התקע בשופר להוציא את האחרים ידי חובתו, אמרו בגמרא³⁹: "נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע, (נתכוון) משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא, עד שיתכוון שומע ומשמיע". ופירשו מאמר זה כך: נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התקע להוציא, או שנתכוון התקע להוציא ולא נתכוון השומע לצאת, לא יצא ידי חובה עד שיתכוונו שניהם השומע והמשמיע, זה להוציא וזה לצאת, וכן פסק הרמב"ם⁴⁰ וכן בשלחן ערוך⁴¹.

וקשה, אם כדברי הרמב"ם שהשמיעה זו המצוה, כיון שתקע תקיעה לשם מצוה, מה איכפת לן שלא כיוון להוציא את השומע, הרי השומע שמע תקיעה של מצוה, וכיוון לצאת, ולמה לא יצא ידי חובתו, הרי קיים המצוה אינו חלוף אלא בזו ועוד קשה כמה שאמרו שם בגמרא⁴²: "אלל רב זירא לשמיעה

30. טור א"י"ח סי' תרפ"ט ב"י שם. 31. שם. 32. הרבית יוסף חת"י שהטור סמך על מה שכתב בהל' שופר. 33. שרי"ע א"י"ח סי' תרפ"ט שער הציון סי"ק ז'. 34. שרי"ח אבני נור א"י"ח ח"י"ב סי' תמ"ב. 35. שרי"ח אבני נור א"י"ח סי' מ' אות ו'. 36. סוכה ח' ע"ב. 37. וביים תרעה ביקש ליטב שאלה זו עי"ש וצ"ע. 38. אכן האל ח"י"ב מהל' שופר ה"י. 39. ר"י"ח כח ע"ב. 40. רמב"ם פ"ב מהל' שופר ה"י. 41. שרי"ע א"י"ח סי' תקפ"ט מ"ח. אבל עיין במלהמות ר"ח שם שפי' הגמ' באופן אחר. 42. ר"י"ח כח ע"ב.

(=לשמעו) איכותו ותקע ל"י. ופירשי"ה התכוון לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתה". ולכאורה די היה אם שמשו של זירא יכוון לתקוע לשם מצוה, אבל למה היה צריך לכוון להוציא את רב זירא, והלא רב זירא שומע מעצמו? מכל אלו משמע שגם התקיעה מצוה!

בישיבות רגילים לתדן את השאלה הזו כך⁴³: כל מצוה צריך שיהא בה מעשה. בשופר מוקיימת המצוה על ידי שני איברים שבגוף, על ידי הפה ועל ידי האוזן. פעולת המצוה על ידי התקיעה כפה, וקיומה של המצוה בשמיעת האוזן. לפי זה קשה, איך יוצא השומע ידי חובתו, הרי לא עשה שום מעשה, ושמיעת האוזן אינה חשובה מעשה כמו שאמר הרא"ש במסכת נדרים⁴⁴: אלא צריך לומר כמו שכתב בעל הים תרועה, שהתקע נעשה שלוחו של השומע, ומעשה המצוה של התקע עולה גם לו. כעין מה שאמרו בשומע כעונה⁴⁵. כמה דברים אמורים, שהתקע והשומע שניהם מכוונים, זה לצאת וזה להוציא, באופן זה קשור השומע למשמיע ונעשה שלוחו. אבל אם לא כיוון התקע להוציא, אף אם כיוון השומע לא יצא, כיון שבאופן זה לא נעשה שלוחו למעשה המצוה, ולא יצא לפיכך אמרו בגמרא עד שיתכוון שומע ומשמיע. ומטעם זה אמר רב זירא לשמשו התכוון להוציאני, ולכן אין אדם יוצא בתקיעת חרש שוטף וקטן, שאינם בני שלוחות.

והנה מעשה כעל קורא שכנס על הקהל, ואחרי קריאת התורה אמר שכיוון לא להוציאם בקריאתו. והיה המעשה לפני הגאון רבי משה סולוביצ'יק זצ"ל⁴⁶, ופסק שהקהל יצא ידי חובה. מטעם שבקריאת התורה אין וקיים לדין שומע כעונה, ויוצאים בשמיעה בלבד. ואין קריאת התורה כשופר ומגילה, שבהם המצוה חלויה במעשה התקיעה ובמעשה הקריאה, והשומע יוצא מדין שומע כעונה שחשב כאילו בעצמו תקע וקרא. אבל בקריאת התורה, אין חובה לאדם לקרוא אלא לשמע קריאתה בציבור, ויוצא בשמיעה בלא דין שומע כעונה.

אבל עצם החרוץ הזה צריך בידור. תקיעת שופר הרי היא ממצות הגוף, ובמצות הגוף אין אדם יכול לעשות שליח, כמו שאין אדם עושה שליח שניח חפלין בערו. לפי זה קשה, איך עולה התקיעה לשומע ואפילו כיוונו שניהם? כיוצא בזה הקשה ב"י"ם תרועה" עי"ש. וביותר קשה לשיטת ר"ת שאמר שהתקיעה היא המצוה, איך יוצא השומע ידי חובת התקיעה, והלא היא חובת גוף. ואף הרמב"ם בתשובה אמר שאם התקיעה מצוה, כל אחד חייב לתקע בעצמו.

ואם האמר שיוצא משום הכלל שומע כעונה, והשומע קול שופר כאילו תקע

43. עיי' שרי"ח אבני נור סי' מ' אות ו'. ועיין מ"ש חת"י איש שם. 44. נדרים ע"ב ע"ב רא"ש ד"ה והוא לא שמיע ליה. 45. כל חכמי מהר"ץ חיות ח"י"ב ע"פ תקעה"י, קהלות יעקב ברכות סי' י' ו"א. 46. עיין רשימות שיעורים של הגאון ר"י"ב סולוביצ'יק זצ"ל סוכה ע"ב.

כעצמו בשופר, זה אינו שהרי כלל זה אמור רק כמעוות שבדיבור הפה, וכאן אמנם בהנעת הפה עסקינן, מכל מקום שומע כעונה אמרין, אבל שומע קול כחוקע קול מי אמרין?

חשובת השאלה הזו תחבאר ממה שאמרו ראשונים ואחרונים על מהות התקיעות שהשופר עושה. דומה התקיעה לחפלה, צד שוח ביניהם. ולא עוד אלא שמענין שקולות השופר קולות תפלה הם,⁴⁷ ויבואר להלן.

שחי צורות לשופר, פשוט - ישר, וכפוף. שופר של ראש השנה אינו צורה הוא צריך? מצינו בזה מחלוקת בגמרא.⁴⁸ לת"ק במשנה, שופר של ראש השנה עושים אותו פשוט. ולדעת ר' יהודה בבבויטא, עושים אותו כפוף. בשכ"ל הסברת דעותיהם דומה הגמרא את צורת השופר לאופן הרצוי שתהא רוחו של אדם בשעת תפילתו בראש השנה. וכן אמרו שם: "מר סבר כמה דכייף איניש דעתיה טפי עדיף... ומר סבר כמה דפשיט איניש דעתיה טפי עדיף". פירושו, מה אדם רחוק צריכה להיות כפופה ושפופה עליו בתפילתו בראש השנה, אף שופר צריך שיהא כפוף. כך סברת ר' יהודה, ולסברת ת"ק מה דעתו (ורוחו) צריכה להיות בתפילתו פשוטה, אף שופר צריך שיהא פשוט.

הסבר זה למחלוקתם של ר' יהודה ות"ק אינו מחזור. מה ענין כפיפות הדעת ופשיטות הדעת לצורת השופר? אבל מפורש רש"י⁴⁹ תוס'⁵⁰ והרא"ש⁵¹ נראה שהם לא גוססו מלת "דעתיה". אלא: כמה דכייף איניש, כמה דפשיט איניש. נמצא שלא מדובר כאן בכפיפות הדעת, וכפשיטות הדעת, אלא בכפיפות הגוף וכפשיטות הגוף.

אבל עדיין השאלה במקומה עומדת, מה לזה ולצורת השופר? אלא, צורת הגוף אם כפוף או פשוט, מצאנוהו עניין לתפילה. במסכת יבמות⁵² דנה הגמרא מה תהא צורת גופו של אדם בתפילת עמידה. אם היא ראשו ישר או כפוף. ונחלקו בזה ר' חייא ור' שמעון בר רבי. חד סובר שיהא ראשו כפוף, וחד סובר שראשו יהא ישר.

על פי דברי הגמרא הללו במסכת יבמות הסביר רש"י⁵³ את הגמרא במסכת ראש השנה. מה שהשוותה הגמרא את השופר לכפיפות האדם ולקיעות האדם, להודיע צורות השופר תהא עשויה כדוגמת אדם המתפלל. ולפי זה מחלוקת ר' יהודה ות"ק בעניין צורת השופר תלויה במחלוקת ר' חייא ור' שמעון בר רבי בעניין צורת המתפלל. והנה בדמוי השופר לאדם המתפלל בכפיפות ראש, כתב רש"י ד"ל⁵⁴: "כמה דכייף איניש בתפילתו פניו כבויטין לארץ, טפי עדיף... הלכך

קצא. 47. עיין משי"כ בהתפילה של השופר עמ' 48-49. 48. ר"ה בר ע"ב. 49. שם ד"ה כמה דכייף איניש. 50. תוס' ד"ה רבי יהודה. 51. שם פ"ג אות א. 52. יבמות קה ע"ב. 53. ר"ה שם ד"ה כמה דכייף על פי הערתו של הג"ס שמחה אביד' דעמריא מורדס בסוף הש"ס, שם משמאל ר"ה ויהי"כ עמ' ז. 54. רש"י שם.

בראש השנה דלתפלה ולהוציר עקידת יצחק בא, בעינן כפופין". ובדימוי השופר לצורת המתפלל בראש ישר, כתב רש"י: "הלכך בראש השנה בפשוטן דלתפלה הוא". וכן כתבו גם בתוספות שם:⁵⁵ "דכמה דכייף איניש טפי עדיף היינו דיקא בראש השנה שהתקיעה לתפלה ולזכרון אבל יוכל אין התקיעה אלא סימן שלוח עבדים" וכו'. הרי שקולות השופר תפילה הם. בעלי החסידות⁵⁶ ביארו, שהתפילה היוצאת מן השופר עולה על התפילה שבדיבור. שהתפילה שבדיבור אף על פי שהיא באה מן הלב, מתלבשת בגשמיות של הפה, ועל כן היא נגנסת גם לבלל הגשמיים, והיא עשויה שיתדבקו בה הפגמים הנמשכים בגשמיים ולפיכך אין בה הזכות שהיה לה ביציאתה מן הלב. אבל הקול היוצא מן השופר, שהוא הק"ל היוצא מפנימיות הלב וך נבטיעתו, עומד בפני עצמו ברוחניותו מכלי שהתלבש בגשמיות.

הוא יסוד לעצה שהביא הגאון רבי אליהו גוטמאכער⁵⁷ להתפלל על רפואה וישועה מכל צרותיו בעת הבית, כשהתניק בוכה מצער המילה, שתעלה תפילתו עם בני הגמול. לפי שכיוונו טהור, וכל הבכי עולה בלי מניעה של קליפות. וראמו: "רפואי ה' וארפא כי אומלל (מלשון נימול) אני" והוא עצה נפלאה. ואף הוא כטעם שברית בראש השנה סומכים אל תקיעת שופר לפניו.

מכאן מוצא החשובה לשאלותנו. מן האמור עולה שתקיעת שופר אינה כשאר מעשה מצוה. אלא התקיעה חשובה כדיבור של תפילה, והקולות הבודקים מן השופר קולות תפילה הם.⁵⁸ לפי זה שפיר שייך בידין התקיעה הכלל שומע כעונה, כי בצורת דיבור עסקינן, ולכן גם השומע יוצא ידי חובת תקיעה על ידי בעל החוקע. כשאר תפילה שיוציאים בש"ץ. ומעתה יוכן למה אין די בכוננת השומע וצריך גם כוננת משמעי. לפי שהתקיעה תפילה היא ובתפילה צריך כוננת שניהם. ולכן חש"ו אינם מוציאים את הרבים ידי חובתם, כמו שבתפילה אינם מוציאים. גם השאלה מבניית סוכה מיושבת מעתה. אינה דומה תקיעה שהיא תפילה לבניית סוכה, ועל כן סוכת גב"ך כשרה, וצ"ע.

מענה אפשר לומר, הכל מודים שהתקיעה והשמיעה יחד הם המצוה, ולא נחלקו הראשונים אלא על מה מברכים, אם על מעשה המצוה או על תכליתה.

*

תקיעת שופר החשיבה חז"ל כעבורת כהן גדול בקדש הקדשים. כך אמרו בגמרא ראש השנה⁵⁹: כל השפורות כשרים חוץ משל פרה. לדעת עולה שופר שנעשה מקיץ של פרה פסול, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. היינו שופר של

55. ר"ה בר ע"ב תוס' ד"ה של יעל פשוט בסופו, רא"ש פ"ג סוף אות א. 56. שם משמאל שם עמ' לח. 57. הנהות והודיעים לרבי אליהו גוטמאכער מגידן שבת קל ע"א. 58. ועי' משי"כ במאמר התפילה של השופר עוד בזה. 59. ר"ה בר ע"ב

פרה יש בו כדי להזכיר את חטא העגל. שאלו שם בגמרא, הרי כהן גדול היה לובש בגדי זהב וגם בהם יש כדי להזכיר את עגל הזהב? משיבה הגמרא: בגדי זהב היה כהן גדול לובש בעבודה בחוץ, והקפידא של אין קטיגור נעשה סיגור אינה אלא בעבודת פנים. שוב שאלו בגמרא: והרי שופר גם הוא מכוון, ומה איכפת לנו אם הוא עשוי מפרה? והשיבו: כיון דלזכרון הוא, ככפנים דמי⁶⁰. הרי שתקיעת שופר חשובה כעבודת כהן גדול בקדש הקדשים.

והנה כיון שתקיעת שופר כעבודת פנים נחשבת, אפשר שמכאן ישחלשל שבזמן תקיעת שופר יסיר מלבו ענייני הגשמיות. שכן אמרו במשנה יומא⁶¹ שכהן גדול בצאתו מקדש הקדשים היה מתפלל בבית החיצון על הגופניות. והיה מתפלל על שיווי מזג (האורי של) השנה שהוא סיכה לבריאות. שתתקיים מלכותם ושרווחם של ישראל, על הפרתה ועל המטר. מכאן הסיק בעל תפארת ישראל⁶² שבקדש הקדשים, מקום הרוחניות, אין מן הראוי שיתפלל הכהן גדול על הגופניות, ולא התפלל על הגופניות אלא בבית החיצון. ואפשר הוא הדין בשעת תקיעת שופר שתשובה כעבודת פנים, שיש להסיר מלבו כל ענייני הגופניות.

והנה בגמרא אמר⁶³: אמר הקב"ה... ואמרו לפני מלכות זכרונות ושופרות. מלכות כדי שתמלכנו עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני טובה. וכמה? בשופר. הקשה בעל השפת אמת⁶⁴, הגמרא פתחה ואמרה: "אמרו לפני מלכות זכרונות ושופרות", ואחר כך מבארת החכמה של כל אמירה: אמרו מלכות - כדי שתמלכנו עליכם, אמרו זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לטובה. אבל שאלת הגמרא בסוף המאמר "ובמה?" והתשובה: "בשופר", תמוה. הרי נאמר במפורש "אמרו", ולשון אמרו עולה על כל המאמר, היינו על "תמלכנו עליכם" ועל "יעלה זכרונכם", אם כן מה סיבה של השאלה "במה?" ופירש, כי שאלת "במה" אינה עולה על ההמלכה ועלית הזכרון, אלא על לשון "לפני", והכוונה: במה תעלה ותתקרב ההמלכה והזכרה לפני? ועל זה הגמרא משיבה: בשופר. שהשופר מגיע לפני ולפנים והוא מכניס הדברים לפניו יתברך כמ"ש לעיל. ומצאתי בריב"א⁶⁵ לשון המסייעת: "האי שופר כיון דלזכרון אתי ולהכניס תפלתן של ישראל לפני ולפנים, כלפנים דמי".

ע"א. 60. עיי' שרי חמד מערכת ר"ה סי' ב' אורח לב שמשום כך התפקד אם בעל מוסר יוכל לשמש בעל תפקד. 61. יומא פ"ה משנה א. 62. תפארת ישראל שם אות כ"א. 63. ראש השנה טו, א. 64. שפת אמת ע"ה"ת דברים ר"ה ע"ה ע"ה. 65. ריב"א ר"ה כ" ע"א.

ב) שופר כקיום תפילה

ראש השנה כו:

משנה.

שופר של ראש השנה של יעל, פשוט ופיו מצופה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין.

שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר.

ובתעניות בשל זכרים, כפופין ופיהן מצופה כסף, ושתי חצוצרות באמצע.

שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות.

שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות.

רבי יהודה אומר: בראש השנה תוקעין בשל זכרים, וביובלות בשל יעלים.

גמרא.

אמר רבי לוי: מצוה של ראש השנה ושל יום הכפורים בכפופין ושל כל השנה בפשוטין.

והתן: שופר של ראש השנה של יעל פשוט!

הוא דאמר כי האי תנא;

דתינא, רבי יהודה אומר: בראש השנה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים.

ולימא הלכתא כרבי יהודה!

אי אמרת הלכתא כרבי יהודה, הוה אמינא אפילו של יובל נמי כרבי יהודה סבירא ליה, קא משמע לן.

במאי קמפילגי?

מר סבר: בראש השנה - כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, וביום הכפורים - כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי.

מעלי. ומר סבר: בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ובתעניות כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי.

רש"י שם

משנה.

שופר של ראש השנה של יעל פשוט - מפרש טעמא בגמרא, דמידי דתפלה בעי פשיטות.

יעל - שטייין בו"ק + יעל + יעל.

ופיו מצופה זהב - בשל מקדש קאמר.

שופר מאריך - לאחר שחצוצרות פוסקין תקיעתן, נשמע קול השופר.

ובתעניות - דאמרינן במסכת תענית (טו, ב): תקעו הכהנים תקעו.

בשל זכרים - אילים, שסתמן כפופין.
ושתי חצוצרות באמצע - שני שופרות להן, אחד מכאן ואחד מכאן, והן באמצע.
שמצות היום בחצוצרות - דלכנופיא בעלמא נינהו, וכל כנופיא בחצוצרות, דכתיב (במדבר י) והיו לך למקרא העדה.
שזה היובל לראש השנה לתקיעה - בפשוטין, ואף על גב דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח
עבדים והשמטת מכירת שדות, אפילו הכי כדראש השנה בעי למעבדיה דגמרינן לה לגזירה שוה שביעי שביעי בפרק
בתרא /יום טוב/ (לד, א).
ולברכות - דבעי למימר תשע ברכות ביום הכפורים של יובל.
רבי יהודה אומר כו' - טעמא מפרש בגמרא.
וביובלות בשל יעלים - וגזירה שוה לא גמיר.

גמרא.
ושל כל השנה - של תעניות.
קא משמע לן - בראש השנה אית ליה כרבי יהודה, אבל ביובל לית ליה, משום גזירה שוה.
במאי קמיפלגי - תנא קמא ורבי יהודה.
כמה דכייף איניש - בתפלתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א', ט), הלכך, בראש
השנה דלתפלה, ולהזכיר עקידת יצחק בא - בעינן כפופין, ויובלות שהן לקרוא דרור - בעינן פשוטין, וגזירה שוה לית
ליה.
כמה דפשיט טפי עדיף - משום נשא לבבנו אל כפים - (איכה ג), הלכך, בראש השנה - בפשוטין, דלתפלה הוא, ודיום
הכפורים נמי משום דשווייה בגזירה שוה, ובתענית דלכנופיא - לא איכפת לן, ועבדינן כפופין, להכירא, ולרבי לוי אית
ליה כרבי יהודה, דלתפלה בעינן כפופים, וביום הכפורים סבירא ליה דשוה היובל לראש השנה כרבנן, הלכך תרווייהו
בעינן כפופים.

הרי קדם א:ז

בענין מצוה בשופר כפוף

כתפלה עיניו למטה כפופים עדיף, ואם עיניו למעלה פשוטים עדיף, ומכ"ז מצואר כדאמרן דשופר כתפלה נשיב.

והנה מהרמב"ם דפסק דבעין כפוף לעיכובא, ש"מ דס"ל דענין התפלה שבשופר אינו הידור ותוספת בעלמא, אלא הוא מגוף מצות שופר ומעכב בדיעבד.

אבל ל"ע על זה מההלכה דהתקוע לשיר ילא, כי מצוות אי"ל כונה [ע"י בר"ה כת, א ע"ש], והשתא תקשי למש"כ הרי כתפלה בעין לפחות כוונה שהוא מתפלל כי כתפלה כוונה היא מגוף המצוה [ע"י בחי' רבינו חיים הלוי בפ"ד מהל' תפלה הל' א'], וא"כ גם בשופר היה צריך להיות הדין כן, כיון דפתח ביה ענין של תפלה לעיכובא.

והמבואר מזה, דרק השופר עצמו צריך להיות ראוי לענין תפלה וזה לעיכובא, אבל הקיום תפלה בפועל אינו מעכב בשופר, ודוגמא לזה מצאו דלריך שיהיה בלולב שיעור כדי לנענע בו, כמצואר במשנה בסוכה (כט, ב), ושיעור זה הוא מדאורייתא לעיכובא בחפלא דהלולב, ואף על פי כן הנענועים עצמם אינם לעיכובא כלל, ולולב מדאגבדיה נפיק ביה. וה"כ י"ל בשופר ג"כ, דהשופר עצמו צריך להיות ראוי לקיים בו המצוה של תפלה כדבעי ע"י התקיעות, אבל מאידך גם בתקוע לשיר גרידא שאין בו קיום של תפלה ילא.

תקיעת שופר הוא מעשה של תפלה

א. כתב הרמב"ם בפ"א משופר הל"א, "ושופר שתוקעין בין בר"ה בין ביוכל הוא קרן הכנשים הכפוף". ועיין בהשגות הראב"ד שכתב "א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופין ואם תקע בשל יעל ילא". וע"ש בהרב המגיד דדעת הרמב"ם דכפוף מעכב בדיעבד.

והנה יסוד הדין כפוף בשופר של ר"ה הוא מצד מילתא דתפלה דאית ביה בשופר של ר"ה, כמצואר בגמ' ר"ה (כו, ב) דנחלקו תנאים אם פשוט עדיף או כפוף עדיף, ואמרו שם "במאי קמיפלגי מר סבר בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וכו', ומר סבר בר"ה כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי", וברש"י שם, "כמה דכייף איניש בתפלתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם, הלכך בר"ה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעין כפופין", עוד פירש"י שם "כמה דפשיט טפי עדיף משום נישא לבזנו אל כפיס, הלכך בראש השנה בפשוטין דלתפלה הוא", ומצואר בהדיא בכל השו"ט אם כפופים או פשוטים דהכל משום דפתח ביה בשופר מילתא דתפלה.

ויש להוסיף עוד דהנה פסוקים אלו שהביא רש"י והיו עיני ולבי שם וכן נשא לבזנו אל כפיס, הם הפסוקים המובאים בגמ' יבמות (קה, ב) בפלוגתא דהתם אם המתפלל צריך שיתן עיניו למטה וטעמיה מקרא דוהיו עיני ולבי שם, או שהמתפלל צריך שיתן עיניו למעלה משום קרא דנשא לבזנו אל כפיס, וס"ל לרש"י דפלוגתא דהכא כפלוגתא דהתם, דכלל הוא דשופר הוא שופר של תפלה, וממילא הכידון בשופר מתל תלי בפלוגתא דתפלה, דאם

התפלה שבשופר הוא מלכיות זו"ש

ב. והנה צפ' אמור על הפסוק (ויקרא כג, כד) "בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שנתון זכרון תרועה מקרא קודש", כתב רש"י "זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת ילחק שקרב תחתיו איל", והרמב"ן שם השיג עליו "אבל כל זה אסמכתא מדזריהם ומפורש אמרו (בר"ה לד, ז) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמזרכים, פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן [וז"ל הגמ' שם, "ומלוה בתוקעין יותר מן המזרכין כיצד שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מזרכין הולכין למקום שתוקעין וכו'", ככל לשון הרמב"ן]. לא לריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק".

אולם שיטת רש"י עלמו נראה דמלכיות זכרונות ושופרות הוי דאורייתא, וכן יעוין בלשון רש"י במשנה בר"ה (לג, ז) סדר תקיעות שלש של שלש שלש, ופירש"י שם "אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות", וכ"כ רש"י בסוכה (כד, ז). והוא תמוה איך תלי רש"י להלכה של שלש שלש הנלמדת מקראי בגמ' ר"ה (לד, א) עיי"ש, ואשר הוא דין דאורייתא, בדין של ברכות מלכיות זכרונות ושופרות שאינו אלא מדרבנן, גם תמוה מש"כ אחת למלכיות וכו' הא התקיעות הם דין צפני עלמס ואינם באים לחובת הברכות, ומה שמשמע ברש"י דהברכות הם מדאורייתא ל"ע מקושיית הרמב"ן.

והפשוטו בדעת רש"י, דברכות הם דאורייתא רק כשהם באים בצירוף התקיעות, אבל ברכות לבד במקום שאין תקיעות אינם אלא מדרבנן, ולכן צהיה דסוף ר"ה דמיירי בשתי עיירות שבאחת תקיעות בלבד ובשניה ברכות לבד בלא שופר, א"כ אין שם אלא ברכות בלא תקיעות ונכה"ג פשיטא דאי"ז אלא מדרבנן, והולכין למקום שתוקעים ולא למקום שמזרכים.

אלא דלפ"ז מוכח דתקיעות הם מדאורייתא ואפילו בלא ברכות כלל, וא"כ הדק"ל מה שפירש"י במתני' סדר תקיעות של שלש אחת למלכיות, הא חובת תקיעות הוא חיוב צפ"ע שאינו תלוי באמירת מלכיות זו"ש.

והנראה דיעוין להלן שם במשנה "תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין צידו אלא אחת", וברש"י שם "ומשך בשניה תקיעה של אחר התרועה משך כשתים ללאת צה ידי שתים שהיה לריך לעשות זו אחר זו, פשוטה לאחריה דמלכיות ופשוטה לפנייה דזכרונות", ופשוטם של דברים נראה שמשך בתקיעה של מלכיות עד לאחר אמירת זכרונות, וזהו דבר תמוה מאד איך יתכן שימשוך בתקיעה כל כך ממלכיות עד סוף זכרונות. והנראה מבואר מזה, דבאמת מיירי שתקע ט' תקיעות בעלמא בלא אמירת מזו"ש [וכמש"כ דיש מלות תקיעות מדאורייתא גם בלא אמירת מלכיות], אלא שלרש"י עלם החפלא של התקיעות הוי למלכיות זכרונות ושופרות, ואפילו אם אינו אומר עמהם כלל מלכיות זכרונות ושופרות דאמירתם אינה מעכבת את התקיעות, מ"מ עלם הג' סדרים של תקיעות שלש שלש שלש הוא כנגד מלכיות זכרונות ושופרות, כי זהו הטעם לג' סדרים של תקיעות, דאי"ז חיוב של תשעה קולות, אלא הם ג' סדרים כנגד מזו"ש של פשוטה לפנייה ולאחריה ותרועה באמצע, והפסול בתקע בראשונה ומשך צה כשתים, אינו משום שלא תקע ט' קולות אלא ח' קולות, אלא מטעם שקול א' לא יכול לשמש גם כנגד פשוטה של מלכיות של לאחריה, וגם כנגד פשוטה של זכרונות שלפניה, ועלם הג' סדרים קרויים אלל רש"י מלכיות זכרונות ושופרות.

אלא דהא גופא טעמא צעי מה ענין שופרות אלל מלכיות זכרונות ושופרות, ונראה ברור מזה כנ"ל, דכל עיקר שופר הוא לתפלה, וכש"כ רש"י בטעמא דכפופים עדיף הלכך בר"ה דלתפלה בא דדינו ככל הל' תפלה, ונתבאר צשי' הרמב"ם דזהו לעיכובא, דזהו החפלא של שופר של ר"ה, ואשר מעתה נראה דהחפלא של התפלה צבו לשי' רש"י הוא מלכיות זכרונות ושופרות, ויסוד לזה מהגמ' בר"ה (טז, א) "ואמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות וכו' זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה וצמה בשופר", ובריטב"א שם דשופר אכולהו קאי דהתקיעה בשופר שתעלה תפלתך בתרועה, וזהו התפלה שבשופר של ר"ה.

תקיעות דמעומד צריכות כונה

ג. והנה כל הראשונים תמהו על מנהג הגאונים בשתי ישיבות שתקעו בחזרת הש"ץ תשר"ת למלכיות ותש"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות. דלכאורה ממנ"פ לא ילאו דאין כאן ט' קולות משום סדר של תקיעות. והן אמת דלשיטת רב האי גאון דכל השיטות אמת אלא שתקנו ל' קולות כדי לאחד ולרף את המנהגים, א"כ ל"ק כלל, אבל כל הראשונים חולקים עליו בזה, וא"כ ז"ע בשורש המנהג.

ועיין ברמב"ן (יב, א - ברי"ף) שביאר דבתעניות ושעת מלחמה שמוסיפים בהם שש ברכות ובהם זכרונות ושופרות ומתריעין בהם כמבואר בגמ' תענית (טו, א - ב), בתקיעות אלו בודאי קי"ל כרב האי גאון שכל הסדרים אמת, דתקיעות אלו הם בתורת זעקה ולהעלות את התפילה, וסגי בזה בתרועה כל דהו, ועפ"ז ביאר הרמב"ן דגם תקיעות דמעומד עיקרם משום חובת ברכות נינהו ולהעלות את התפלה ע"י שופר, ומועיל בהם תקיעות של כל הסדרים, ולכן תקנו בהם תשר"ת תש"ת ותר"ת, דכל הסדרים מועילים בתקיעה שמתורת תפלה, עיי"ש. ומתבאר מדבריו דשני דינים יש בשופר של ר"ה, דתקיעות דמיושב עיקרם לשם מלות שופר, ובזה בעין תרועה מעלייתא ושלויסי קולות, ותקיעות דמעומד עיקרם לתפלה וכל התרועות מועילים בהם.

ולפ"ז יש לדון במש"נ לעיל בשי' הרמב"ם, דלהרמב"ם אף שכל שופר הוא חפלא של תפלה ובעין שופר כפוף לעיכובא, מ"מ אי"ז אלא דין בחפלא של השופר שיהא ראוי לתפלה, אבל הנבדל אינו אלא חוקע בשופר, ויכול לתקוע אפילו בלא כוונה כלל למ"ד מלות אין ז"כ, אף שבתפלה כה"ג אי"ז תפלה. דיתכן דכ"ז אינו אלא בתקיעות דמיושב שיעקר ענינם הוא לקיום מלות שופר בלבד, אבל בתקיעות דמעומד שהן על סדר ברכות התפלה, אם תקע לשיר לא ילא ידי חובת תקיעות דמעומד, והוי כאילו תקע בלא ברכות, דבתקיעות שעל סדר הברכות, יש לומר שיסוד קיומן תלוי בזה דיקיים דין תפלה על ידי השופר.

ובראיה לפי זה דאליבא דהקוברים דתקיעות מעכבות את הברכות, אם תקע לשיר יטרך הש"ץ לחזור על התפלה שנית כדי לתקוע כהלכה בכונה, כי הוי כאילו לא תקע על סדר הברכות, ואף דבודאי המלוא מן התורה של שופר ילא וכמבואר דהתוקע לשיר ילא [אמנם להל' נפסק בשו"ע (תקפט, ח) דלא ילא], מ"מ בדין התקיעות על סדר הברכות, דהן חלק מהתפלה לא ילא, כי אין התקיעות מאטרפות להברכות אם אין בהן קיום של תפלה.

ביאור מאמרם "כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי"

ד. ועיין צמסנה בר"ה (כו, א) "כל השופרות כשרין חוץ משל פרה", וצגמ' שס "עולא אמר היינו טעמא דרצקן כדר"ח, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול כנס בצגדי זהב לפני ולפנים וכו' לפי שאין קטיגור נעשה סניגור", [וה"נ שופר של פרה. נמי קטיגור דעגל הוא - רש"י], והקשו שס, "זהא איכא צגדי זהב מצחון, מצפנים קא אמרינן, שופר נמי מצחון הוא, כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי".

והנה הראשונים כבר יסדו שחתימת כל הברכות והתפילות מיוסדת על פסוקי תורה נביאים וכתובים [וכדביאר באבודרהם], ולפ"ז ל"ע בחתימת הברכה של שופרות שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, דמנין המקור בכתיב הקודש לכך שהקב"ה מקשיב לקול תקיעתו. אך למש"נ ששופר עלמו הוא חפלא דתפלה, אי"כ נראה שהוא ע"פ לשון הכתוב שומע תפלה עדיך כל צער יצואו, דהקב"ה הוא שומע תפלה וכחתימת הברכה בשמו"ע של שומע תפלה, ונמצא דשומע קול תרועת עמו ישראל, הוא עלמו מפורש בפסוק זה.

ונראה לפרש צכונת הגמ', ע"פ דברי הרמב"ם (צפ"ד מתפלה הל' א) "חמשה דברים מעכבים את התפלה וכו' וכונת הל"ז, ושם (בהל' ט"ז) "כילד היא הכונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עלמו כאלו הוא עומד לפני השכינה". ונראה דאין כונת הרמב"ם שיכוין כאלו השכינה עומדת לפניו בצרף, אלא אדרבה עיקר הכונה הוא כמו שכתב הרמב"ם (צפ"ה הל' ד) "ויהיה לבו פנוי למעלה כאלו הוא עומד בשמים", ולפיכך יראה עלמו כאלו הוא עומד לפני השכינה בשמים. וה"נ בשעת תקיעת שופר מאחר שהוא צבחיית תפלה, בעינן שיכוין את לבו כאלו הוא עומד ממש לפני ולפנים, "כאלו הוא עומד בשמים", ולפיכך שייך בשופר אין קטיגור נעשה סניגור דכלפני ולפנים דמי.

ג) סדר התקיעות

ראש השנה לג:

משנה.

סדר תקיעות: שלש של שלש שלש.

שיעור תקיעה כשלש תרועות, שיעור תרועה כשלש יבבות.

תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים - אין בידו אלא אחת.

מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר - תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים.

כשם ששליח צבור חייב - כך כל יחיד ויחיד חייב.

רבן גמליאל אומר: שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן.

גמרא.

והתניא: שיעור תקיעה כתרועה!

אמר אבוי: תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי, ותרועות דכולהו בבי.

תנא ברא - קא חשיב חד בבא, ותו לא.

שיעור תרועה כשלש יבבות.

והתניא: שיעור תרועה כשלשה שברים!

אמר אבוי: בהא ודאי פליגי, דכתיב + במדבר כט + יום תרועה יהיה לכם, ומתרגמינן: יום יבבא יהא

לכון. וכתיב באימיה דסיסרא + שופטים ה + בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא. מר סבר: גנוחי גנת, ומר

סבר: ילולי יליל.

תנו רבנן: מנין שבשופר - תלמוד לומר + ויקרא כה + והעברת שופר תרועה, אין לי אלא ביובל, בראש השנה מנין?

תלמוד לומר בחדש השביעי, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי - שיהיו כל תרועות

של חדש שביעי זה כזה. ומנין שפשוטה לפנייה - תלמוד לומר והעברת שופר תרועה. ומנין שפשוטה לאחרייה - תלמוד

לומר תעבירו שופר. ואין לי אלא ביובל, בראש השנה מנין - תלמוד לומר בחדש השביעי, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי, ומה תלמוד לומר בחדש השביעי שיהו כל תרועות החדש השביעי זה - כזה. ומנין לשלש של שלש - תלמוד לומר והעברת שופר תרועה, שבתון זכרון תרועה, יום תרועה יהיה לכם. ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה - תלמוד לומר שביעי שביעי לגזירה שיה

ראש השנה לד.

אתקין רבי אבהו בקסרי: תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה. מה נפשך? אי ילולי יליל - לעביד תקיעה תרועה ותקיעה, ואי גנוחי גנח - לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה: מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל. מתקיף לה רב עירא: ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה: דהדר עביד תקיעה תרועה ותקיעה. מתקיף לה רבינא: ודלמא גנוחי הוה, וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה: דהדר עביד תקיעה שברים תקיעה. אלא רבי אבהו מאי אתקין? אי גנוחי גנח - הא עבדיה, אי ילולי יליל - הא עבדיה! מספקא ליה דלמא גנח ויליל. אי הכי, ליעבד נמי איפכא: תקיעה, תרועה, שלשה שברים ותקיעה, דלמא יליל וגנח! סתמא דמילתא, כי מתרע באיניש מילתא - ברישא גנח והדר יליל.

ר"ן על הרי"ף (דף י ברי"ף) ד"ה אתקין רבי אבהו בקסרי

נשאל לרב האי גאון ז"ל וכי עד שצא רבי אבהו לא היו ישראל יולאין ידי תקיעת שופר וכל' הוה הסיב אל תחשבו בלבבכם כי בימי רבי אבהו נפל ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות הן אחת אומרת תרועה ג' יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא ודאי פליגי וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועה יבבות כבדות סהן שברים ואלו יולאין ידי חובטן שברים כבדים תרועות הן יבבות קלות תרועות הן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה שהרי התנאין כמו שאמרנו למעלה הללו עושין שיעור תרועה שלש יבבות והללו עושין שיעור תרועה שלשה שברים אלו משנתם כמנהגם ואלו משנתם כמנהגם וקאמר אביי בהא פליגי ולא פלוגתא היא ולא היו מטעים אלו את אלו אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה היא וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שהדיוטות רואין אותו כחלוקה:

טור אורח חיים סימן תקצ

שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלשה יבבות פירש"י ג' כחות בעלמא כל שהוא ולפי זה צריך לזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כג' יבבות שהן ג' כחות כל שהוא שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה שהרי שיעור תקיעה כג' קולות של כל שהוא וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר משל תש"ת ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת דהא שיעור תקיעה כתרועה ותשר"ת אנו עושין משום שמה תרועה היא גנח ויליל ע"כ צריך להאריך בתקיעה כשיעור שניהם ותש"ת משום שמה תרועה היא שברים שהם ג' קולות מופסקים הלכך צריך להאריך בתקיעה כשיעורן ותשר"ת משום שמה היא יליל שאינו אלא אחד לכן א"צ להאריך בתקיעה אלא כשיעורו ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין בה שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה וכן בתרועה אע"ג דשיעורה כג' יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה וכן בג' שברים אין לחוש אם מוסיף עליהן ועושה ד' או ה' כי שברים תרועה היא ויכול להאריך בה כמו שירצה ורש"י פירש שברים ארוכים מיבבות אבל בעל העיטור כתב מסתברא ג' שברים ג' קולות קטנים מופסקים וגי' יבבות כשיעור ג' שברים אלא שאין הפסק ביניהם ולא פליגי בשעורי אלא שזה עושה שברים קטנים בהפסק כגון גונח וזה עושה בלא הפסק והוא יליל והכל שוה וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולפי זה א"צ להאריך בתקיעות של תש"ת יותר משל תר"ת וסברא ראשונה היא דעת תוספות וכן דעת אדוני אבי ז"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצ סעיף ג

וי"א ששיעור תקיעה כתרועה, ושיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהוא והם נקראין טרומיטין; ולפי זה צריך לזהר שלא יאריך בשבר כשלשה טרומיטין, (וי"א דאין לחוש אם האריך בשברים קצת, ובלבד שלא יאריך יותר מדאי) (וכן נוהגין) (מרדכי והגהות אשירי פי"ט), שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה; וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר מבשל תש"ת, ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת; ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש, שאין לה שיעור למעלה; וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה; וכן אם מוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה', אין לחוש. ווי"א ששיעור יבבא ג' טרומיטין; ושיעור תרועה כשלשה יבבות, שהם ט' טרומיטין; ושיעור תקיעה ג"כ תשעה טרומיטין, כתרועה; ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים; וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב טרומיטין, ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים, לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר.

משנה ברורה סימן תקצ ס"ק יד
י"ב טרומיטין - ט"ס וצ"ל י"ח דתרועה הוא ט' טרומיטין וגם שברים לפחות הוא כן וא"כ הוא י"ח וגם יותר מעט
דהא שברים ארוכין יותר מעט :

(ד) תקיעות דמיושב- דמעומד

ראש השנה טז.

אמר רבי אבהו : למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא : תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם
עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. (ואמר) +מסורת הש"ס : [אמר] + רבי יצחק,
למה תוקעין בראש השנה?

למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו!

אלא : למה מריעין?

מריעין? - רחמנא אמר זכרון תרועה!

אלא : למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן.

ואמר רבי יצחק : כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה - מריעין לה בסופה.

מאי טעמא - דלא איערבב שטן.

תוספות ראש השנה טז :

ותוקעים ומריעין כשהן עומדין - תימה הא קעבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא
עבר הא אמרינן בסוף ראוהו ב"ד (לקמן דף כח : ושם) גבי ברכת כהנים דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר
עליה זימניה כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו ה"נ אי מתרמי ליה צבורא הדר תקע להו וי"ל
דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב
וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וגבי מתנות בכור נמי אם נותן בקרן אחד ב' פעמים אין זה בל תוסיף.
כדי לערבב את השטן - פירש בערוך [כדאיתא] בירושל' בלע המות לנצח וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד
שמע קל שיפוצא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפוצא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה
למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצא סעיף א

יתפללו הצבור בלחש תפלת מוסף ט' ברכות, ושליח צבור יתפלל גם כן עמהם בלחש.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצא סעיף א

יתפללו הצבור וכו' ט' ברכות - לאפוקי מאיזה פוסקים שסוברין שבלחש לא יתפללו רק ז' ברכות כמו בשחרית. מקום
שנהגין שהקהל מתפללין עם הש"ץ בשוה והש"ץ תוקע וטעה אסור לשוח באמצע ולגעור בו דכבר יצאו בתקיעות
דמיושב ואף אם לא שמעו התקיעות דמיושב יחזרו ויתקעו אחר התפלה אותו סימן שטעה ודיו :

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצב

א - מחזיר שליח צבור התפלה, ותוקעין על סדר הברכות למלכיות תשר"ת פעם אחת, ולזכרונות תש"ת, ולשופרות
תר"ת; ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלשה פעמים, ולזכרונות תש"ת שלשה פעמים, ולשופרות תר"ת
שלשה פעמים. הגה : ויש אומרים שתוקעים תשר"ת למלכיות פעם אחת, וכן לזכרונות, וכן לשופרות (טור בשם ר"ת
ומנהגים), וכן המנהג במדינות אלו. ונהגו לומר כל פעם אחר שתקעו : היום הרת עולם, וארשת (מהרי"ל); ואפילו
בשבת שאין תוקעין, אומרים : היום הרת עולם, אבל לא ארשת (מנהגים).

ב - יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות, ואפילו יש לו מי שיתקע לו. הגה : אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף, ואין
צריכין לתקוע לו שנית (כל בו וב"י בשם א"ח).

ג - לא ישית, לא התוקע ולא הצבור, בין תקיעות שמיושב לתקיעת שמעומד (מיהו בענין התקיעות והתפלות אין
הפסק) (מרדכי ומהרי"ל), ואם דברים בטלים סח אין צריך לחזור ולברך (טור); ואין צריך לומר שלא ישיחו בין ברכה
לתקיעות, אם לא בענין התקיעות.

ד - זה שתוקע כשהן יושבין, תוקע על סדר הברכות. הגה : ומיהו אינו מעכב ויכול אחר לתקוע, אלא שראוי לעשות כך;
וכבר כתבתי לעיל סימן תקפ"ה.

משנה ברורה סימן תקצב ס"ק ב

(ב) ותוקעין וכו' - ובכל תקיעות של שלשה סדרים הללו צריכין התוקע והשומעים לעמוד בשעת תקיעות ולפיכך נקראין תקיעות דמעומד ובדיעבד אם ישבו יצאו :

תוספות ראש השנה לג:

ובערוך פ"י שהיו עושין כן שפ"י בערך ערב דהלין דמחמרי [ועבדי] שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא ואלין [עשרה] אינון כשגומרין כל התפלה קול תקיעא דיחידאי מיתבעי למיהוי [עשרה] תשר"ת תש"ת תר"ת והם מאה

ה) טעות בתקיעה

רא"ש מסכת ראש השנה פרק ד סימן יא

מעשה אירע במגנצא בשנת תתק"ה שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחד וסיים והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע שלשה פעמים קשר"ק ובסדר קשר"ק תקע שני פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ארבעה שברים ותקיעה והחזירוהו לראש אותן שהחזירוהו כבתחלה ותקע עוד שלשה פעמים קשר"ק וכעס עליהם רבי אליקים בר יוסף ז"ל ואמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן ושלא כדן החזירוהו. ור"א בר נתן חתנו הסכים לדבריו ואמר שלא כדן החזירוהו וגם התוקע עבר על שבות דרבנן ואתו שחיסר מן השברים והתחיל בתרועה לא הפסיד סדרו בכך כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא דקא עבדינן דמפסקא לן דלמא גניח ויליל והכל תרועה אחת היא והוא ליה כמו נתקל בשברים שחוזר עליו והכא נמי יחזור ויתקע שבר אחד ויתקע תקיעה דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק וכאילו נעשו בזה אחר זה דמי אבל ודאי אם נגמרה תרועה הוי הפסק כיון דשלשה שברים יש לו להיות זה אחר זה והופסק בתרועה הוי הפסק והוי כתרועה שנחלקה לשנים שאינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק. אבל שני הקשרק"ים הראשונים לא הפסיד שהרי לא שהה בין ראשון לאחרון כדי שיעור שהייה דהיינו כדי לתקוע קשר"ק כולה. ואפי' לרבי אבהו דאית ליה שהיות מפסיקין ה"מ בשהה כדי לגמור את כולה וכ"ש לרבי יוחנן דלית ליה שהיות מפסיקין במצות כלל דלא הוי הפסק ע"כ. ומה שכתב שיחזור שבר אחד ויריע משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת אבל לפי מה שכתבתי לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע. ומה שכתב אבל ודאי אם נגמרה התרועה הוי הפסק וכו' עד והוי כתרועה שנחלקה לשנים ואינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק אינו נ"ל דכיון שלא גמר הקשר"ק אם אין התרועה כלום בשביל שנחלקה לשנים יחזור ויתקע שלשה שברים ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת. ולא דמי להא דמתקיף רב עזירא ודלמא ילולי הוא וקמפסקי שברים בין תקיעה לתרועה דהתם אי ילולי הוא קא פסקי דאין השברים מעין התרועה כלל והוי לגמרי קול אחר ובעינן פשוטה לפניה בלי הפסק קול אחר כדפירשתי לעיל. אבל קשר"ק עושין משום ספק דלמא גנח ויליל והוי הכל תרועה אחת וקול אחד אלא שקיצר בתרועה שלא עשה שלשה שברים כה"ג לא הוי הפסק דאין כאן הפסק קול אחר ופעמים רבות שהתוקע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק ומתחיל לתקוע או להריע ולא מיפסיל בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר דלא מקרי הפסק כיון שאין זה קול אחר כיון שהוא מעין התקיעה או התרועה אלא שלא היה כשיעור. ואותו שתקע ארבע שברים לא קלקל כלום כמו שכתבתי למעלה (סי' י) דתקיעה ושברים אין להם שיעור למעלה וכמו שעושין בתרועה כמה כחות כך יכול לעשות כמה שברים. ואם התחיל לתקוע ועף והוצרך אחר לגמור מתחיל ממקום שפסק ואינו צריך לברך כיון ששמע ברכת הראשון. ואע"פ שלא היה בדעתו לתקוע מ"מ גם על השמיעה היה צריך לברך לשמוע קול שופר אלא שנפטר בברכת התוקע וה"ה אם תקע נפטר בשמיעת הברכה. ואף אם לא יכול המברך לתקוע כלום נפטר התוקע בברכת המברך :

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקצ סעיף ז

אם טעה בתשר"ת ואחר שתקע ב' שברים טעה והתחיל להריע, אם נזכר מיד יתקע שבר אחר ; ואם לא נזכר עד שגמר התרועה שהתחיל בה בטעות, לא הפסיד התקיעה הראשונה שתקע, אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע ; אבל אם אירע בתש"ת או תר"ת, הפסיד גם תקיעה ראשונה.